Lausunto Eduskunnan talousvaliokunnalle

Timo Miettinen, dosentti, akatemiatutkija
Eurooppa-tutkimuksen keskus
PL 9
00014 HELSINGIN YLIOPISTO

**Aika: 11.12.2021 klo 11**

Asia: E 122/2021 vp Valtioneuvoston selvitys: Komission työohjelma vuodelle 2022

Kiitän mahdollisuudesta kommentoida komission työohjelmaa sekä Suomen kantoja.

Komission vuoden 2022 työohjelma sijoittuu unionin kehityksen kannalta haastavaan tilanteeseen. **Sisäisen kehityksen näkökulmasta** EU on elänyt koko 2010-luvun erilaisten kriisien aikakautta, mikä on haastanut unionin yhtenäisyyttä ja luonut uudenlaisia jakolinjoja sen sisälle. Eurokriisi loi uudenlaisen jännitteen etelän ja pohjoisen välille, ja vuoden 2015 pakolaiskriisi osoitti huomattavia eroja vastuunkannossa Euroopan sisällä. Demokratia- ja oikeusvaltiokehitys itäisen Euroopan maissa on sekin luonut uudenlaisia vastakkainasetteluja. Vuoden 2016 kansanäänestyksestä käynnistynyt brexit-prosessi vei huomattavan määrän unionin energiaa.

Samalla 2010-luku oli **maailmanpolitiikan näkökulmasta** vuosikymmen, joka muutti geopolitiikan asemia eniten sitten kylmän sodan päättymisen. Unionin kannalta merkittävimpiin kehityskulkuihin lukeutuivat ennen kaikkea arabikevään perintönä syntyneet konfliktit (erityisesti Syyrian sota), Venäjän kansainvälisoikeudellisesti laiton Krimin miehittäminen vuonna 2014, Kiinan nousu taloudellis-poliittiseksi suurvallaksi

sekä Trumpin presidenttikautta luonnehtinut Yhdysvaltain epävarmuus. Kaikki nämä ovat asettaneet unionille uusia toiveita ja vaatimuksia toimintakyvyn vahvistamiseksi ja ulkopoliittisen linjan terävöittämiseksi. Nyt keskusteluun noussut idea strategisen autonomian vahvistamisesta liittyy olennaisesti tähän tavoitteeseen.

Komission työohjelma asettuukin tähän kontekstiin, jossa unionin on vastattava paitsi sen omaa toimintakykyä uhkaaviin sisäisiin haasteisiin, myös muuttuneeseen ulkoiseen toimintaympäristöön. EU:ta vaaditaan myös reagoimaan koko ihmiskuntaa määrittäviin **turvallisuus- ja kestävyyshaasteisiin**, kuten ilmastonmuutokseen, jota koskeva Fit for 55 -lainsäädäntöpaketti on komission aloitteista keskeisin. Samalla koronapandemiaan liittyvä jälkihoito ja toimintakyvyn vahvistaminen tulevat olemaan EU:n päätöksenteon agendalla.

Vuoden 2022 keskeisistä uudistuksista, jotka vaativat myös Suomelta ennakoivaa otetta, nostaisin esiin seuraavat:

**Taloussääntöjen uudistaminen**. Vuodesta 2020 hyllytettynä olleet finanssipolitiikan ohjaussäännöt tulevat olemaan komission agendalla. Niin sanotut Maastrichtin kriteerit eli julkista velkaantumista ja kansallisia alijäämiä koskevat säännöt on nähty pitkään vanhentuneina erityisesti siitä syystä että velkatasot ovat Euroopassa nousseet huomattavasti vuonna 1998 määritettyjen kriteerien yli. Tähän uudistustyöhön vihreää valoa on näyttänyt myös Saksan uusi hallitus. Mahdollisia vaihtoehtoja tulevalle kehitykselle ovat ainakin raja-arvojen tarkastelu, sääntöjen muuttaminen maiden erityisiä tilanteita tukevaan suuntaan sekä kysymys ilmastoinvestointien irroittamisesta alijäämäkriteereistä.

**Fit for 55** -ilmastopaketti. Heinäkuussa 2021 EU-komissio julkaisi uuden ilmasto-ohjelmansa, joka tunnetaan nimellä Fit for 55. Lakipaketin tarkoituksena on vastata jäsenmaiden enemmistön toiveeseen ilmastotoimien kiristämisestä, ja sen tavoitteena on laskea EU:n sisäisiä ilmastopäästöjä 55 prosentilla vuoteen 2030 mennessä. Askel on nähty tärkeänä välietappina vuoden 2050 ilmastoneutraalisuustavoitteen saavuttamiseksi. Kokonaisuus pyrkii käytännössä uudistamaan kaikkia ilmaston kannalta olennaisia EU-säädöksiä, kuten päästökauppaa, päästökaupan ulkopuolista taakanjakoa sekä maankäyttöä ja hiilinieluja. Keskiössä ovat tämän lisäksi ennen kaikkea rakentamisen energiatehokkuus, uusiutuva energia sekä ilmastopolitiikan kytkeminen kauppapoliittisiin toimiin niin sanotun hiilivuodon estämiseksi. Osana pakettia komissio on julkaissut myös ehdotuksensa ilmastotoimiin liittyvästä sosiaalirahastosta (Social climate

fund), jonka tarkoituksena on vastata ilmastotoimista koituvien sosiaalisten eriarvoisuuksien tasoittamiseen suuntaamalla tukea ennen kaikkea energian hinnankorotuksista kärsiville kansalaisille ja pienyrityksille.

**EU:n omat varat**. Tällä hetkellä unionin budjetin yhteydessä puhutaan usein uusien elymisvälineiden synnyttämisestä. Niin sanotussa omien varojen uudistamisessa ei kyse ole kuitenkaan vain elpymisrahastosta. Kyse on laajemmasta pyrkimyksestä modernisoida perinteisesti kankeaksi miellettyä EU-budjettia, jossa menopuolen muutokset ovat usein olleet pieniä ja jossa tulopuolen uudistukset on usein haluttu torpata erinäisiin syihin vedoten. Tarve uudistaa unionin budjettia erityisesti eurooppalaisia julkishyödykkeitä tukevaan suuntaan on nähty tutkimuskirjallisuudessa tarpeellisena. Poliittisesti suurin este on kuitenkin budjettineuvotteluihin liittyvä yksimielisyyden vaatimus. Yleisesti voidaan kuitenkin todeta, että tulopuolen ja menopuolen uudistuksia olisi syytä tarkastella yhtenä kokonaisuutena: mikäli rahankäyttö täyttää vaikuttavuuden kriteerin, voitaisiin budjetin tulopuolen uudistamiseen (ja esimerkiksi kansallisten maksuosuuksien kasvattamiseen) suhtautua myönteisemmin. Yksinkertaisesti tulkittuna vaikuttavuuden kriteeri tarkoittaa sitä, että investoinnin tuoton tulisi ylittää siihen suunnatut panostukset. Tällaisia ovat modernin kasvuteorian valossa muun muassa T&I-sektori, koulutus sekä infrastruktuurihankkeet.

EU:n poliittisen dynamiikan näkökulmasta keskeinen vaikutus on myös **Saksan uudella hallituksella** ja ennen kaikkea sen aiempaa aktiivisemmalla EU-politiikalla. Hallitus on ottanut tavoitteeksi unionin liittovaltiokehityksen vahvistamisen, millä tarkoitetaan yhtäältä unionin toimintakyvyn lisäämistä ja toisaalta aiempaa selkeämpää vallanjakoa EU-instituutioiden ja jäsenmaiden välillä. Olennainen oli myös Saksan hallituksen vaatimus muuttaa EU:n tulevaisuuskonferenssi aidosti perussopimuksia tarkastelevaksi hallitustenväliseksi kokoukseksi. Saksassa onkin vahvistunut Ranskan jakama tilannekuva, jossa unionin nähdään olevan monella alalla sellaisesssa taitekohdassa, jonka ratkaiseminen saattaa edellyttää perussopimusten avaamista.

Kunnioittavasti
Timo Miettinen, akatemiatutkija
Eurooppa-tutkimuksen keskus
Helsingin yliopisto